

מיומנויות התערבות בעבודה סוציאלית קהילתית

Intervention Skills in Community Social Work

שנה ג' תואר ראשון

שנתי תשפ"ב 2021-2022

מועד הקורס: יום ב', 15:10-11:45

עוזר הוראה: עו"סק יותם לוי

yotamlevi@mail.tau.ac.il

מרצה: עו"סק רות פרנקנבורג

ruthfrn@tauex.tau.ac.il

שעת קבלה: בתיאום מראש.

רציונל: קורס 'מיומנויות התערבות בעבודה סוציאלית קהילתית' הוא קורס יסוד בשנה ג'. קורס זה הינו משלים לקורס 'התרכזות - עבודה סוציאלית עם קבוצות וארגונים בקהילה'. מטרת הקורס להקנות לסטודנט מיומנויות מקצועיות הכוללות את היכולת לתכנן התערבות שיטתית, לבצע ולהעריכה וכן להוות מרחב לעיבוד הפרקטיקה מהשדה. בעוד שקורס ההתרכזות מקנה את הפן התיאורטי של העבודה הקהילתית, קורס המיומנויות מתמקד בלמידה והתנסות מעשית במודלים וכלים להתערבות מקצועית קהילתית. כמו כן, במהלך הקורס נשים דגש על הצגת סוגיות ותכנים מההכשרה ועיבודם יחד עם הקבוצה.

מטרות הקורס:

- היכרות עם כלים המשמשים את העו"ס הקהילתי בעבודתו עם יחידים, קבוצות וארגונים בקהילה.
- התנסות במגוון מיומנויות נדרשות בעבודה סוציאלית קהילתית.
- למידת שיטות לאבחון מצב חברתי, להכנת תכנית התערבות קהילתית, ולמידה והערכה של תכניות ההתערבות.
- עיבוד החוויות מההכשרה המעשית והפקת תובנות מהנלמד במסגרת זו.

דרכי הוראה ונהלי הקורס:

הלמידה תבוסס על קריאת חומרים תיאורטיים הנוגעים לכלים ומיומנויות בעבודה קהילתית ועל הצגת סוגיות מההכשרה המקצועית בשדה ועיבודן בקבוצה. הסטודנטים ידרשו לנוכחות והשתתפות פעילה שוטפת.

בהתאם לנהלי בית הספר: הנוכחות בשיעורים הינה חובה. סטודנט/ית שיעדר/שתיעדר מעבר לפעמיים בכל סמסטר, קורס השיטות לא יוכר.

מטלות והרכב הציון:

עבודות

אבחון מצב חברתי ותכנון התערבות קהילתית 40%

סיכום והערכת ההתערבות 30%

תרגיל

הצגת דילמה מן השדה 20%

תרגיל הכרות עם הארגון 10%

רשימת קריאה:

1. שיטות ומיומנויות בתהליך ההתערבות הקהילתי

היכרות עם הארגון בו מועסקת העובדת הקהילתית

סדן, א. (1987). תדריך להכרת שירות. מתוך: קובץ תדריכים בעבודה קהילתית. ירושלים: משרד העבודה והרווחה, השירות לעבודה קהילתית.

היכרות עם הקהילה

סדן, א. (2009). עבודה קהילתית: שיטות לשינוי חברתי. חלק ג' פרק ב': היכרות עם הקהילה. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

שמר, א. וא. שחר (2013). מסע בנתיבי הקהילה: תדריך להיכרות עם הקהילה. תל-אביב: השירות לעבודה קהילתית.

שיטות לאבחון מצב חברתי

סדן, א. (2009). עבודה קהילתית: שיטות לשינוי חברתי. חלק ג' פרק ג': אבחון מצב חברתי (154-164). פרק ד': היכרות עם עצמנו (167). תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

סדן, א. (1990). אבחנה של מצב חברתי. מתוך: קובץ תדריכים בעבודה קהילתית. ירושלים: משרד העבודה והרווחה, השירות לעבודה קהילתית

קליינמן, ד. וקמינסקי, ש. (2006). יש לנו קהילה: המדריך למיפוי ואבחון קהילתי. ירושלים: משרד הרווחה.

תכנון התערבות קהילתית

בהם, א. וכהן, א. (2012). פיתוח מיזם (פרויקט) קהילתי. בתוך מ. חובב, א. לוונטל. וי. קטן, עבודה סוציאלית בישראל. (213-238). תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

ויסמן, מ. וסויה, ר. (2010). מחזור החיים של תכניות: השימוש ב"מודלים לוגיים" בפיתוח תכניות והערכתן. בתוך מ. לוי רוזליס ור. סויה (עורכות), *סוגיות בהערכה בישראל* (161-182). באר שבע: אוניברסיטת בן גוריון.

Sadan, Elisheva & Churchman, Arza. (1997). Process-focused and product-focused community planning: Two variations of empowering professional practice. *Community Development Journal* 32(1), 3-16.

סיכום והערכת תהליך התערבות קהילתי

לוי-רוזליס, מ. (2010). קהילה, התערבות רב ממדית וכוחו של תהליך ההערכה בחשיבה מערכתית. בתוך מ. לוי רוזליס ור. סויה (עורכות), *סוגיות בהערכה בישראל* (236-265). באר שבע: אוניברסיטת בן גוריון.

סדן, א. (2009). *עבודה קהילתית: שיטות לשינוי חברתי*. חלק ח' פרק א': הערכה (441-446). פרק ג': סיכום בכתב של פרויקט קהילתי (459-466). תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

סויה, ר. וויסמן, מ. (2004). שער רביעי: מדריך להערכת תוצאות בפרויקטים של דיאלוג (-322 300). בתוך ח. אגמון שניר, ע. אנגל, וו. ושבאר, *ניהול פרויקטים לדיאלוג קהילתי*. ירושלים: המרכז הבין תרבותי.

2. שיטות התערבות ונושאי ליבה בעבודה קהילתית גיוס פעילים קהילתיים

נידל שמעוני, ב. (2007). *עידוד מעורבות והתנדבות של אזרחים. מדריך לניהול מתנדבים בעמותות המגזר השלישי ובמסגרות התנדבות בישראל*. ירושלים: שתיל.

עומרד-לוי, ג. (שנה לא ידועה). *גיוס פעילים והנעתם*. (17-21). בתוך: תדריך לפעילים בקהילה. תל אביב: עיריית תל אביב.

שדמי-וורטמן, ש. ואלק, פ. (2016). תדריך לעבודה עם חבורת משימה – כלי קבוצתי לביסוס קהילתיות. קרית טבעון: מכללת אורנים.

יצירת שותפויות ועבודה בין מגזרית

מנוחין, י. (2010). בניית שיתופי פעולה וקואליציות לשינוי חברתי. בתוך: ש, מנוחין. *אקטיביזם ושינוי חברתי* (84-95). ירושלים: ספרי נובמבר בע"מ.

כלים לשיתוף הציבור

אונטרמן, י. (2012). *תדריך למפגש עם קבוצות תושבים ובעלי עניין*. תל אביב: התכנית העירונית לשיתוף הציבור.

לאור, ג., בליט-כהן, ע. (2015). *תדריך לשיתוף לקוחות במחלקות לשירותים חברתיים*. ירושלים: משרד הרווחה והשירותים החברתיים, האגף לשירותים אישיים וחברתיים. קבילי, ע. וקוטנר, ר. (2014). *סקירה בין לאומית: תהליכי שיח ושיתוף פעולה בין מגזרי בית יהושע: שיתופים*.

שימוש בגישור ודיאלוג בקהילה

אגמון-שניר, ח. ושני, א. (2013). *ארבעה מושגי מפתח שימושיים להתחלת דיאלוג קהילתי*. בתוך א. שמר (עורכת): *מרכזי הגישור והדיאלוג בקהילה, חדשנות חברתית ביזמות קהילתית*. תל אביב: גישורים.

עבודה עם תקשורת ומדיה חברתית

אלול, א. ודנון, א. (2011). *מדריך תקשורת*. בתוך: *מדריך לאקטיביזם*. ירושלים: שתיל. וייס, ע., ופלד, ע. (2009). *קולות מפורסמים: הכשרת עובדים סוציאליים לשימוש באמצעי התקשורת ככלי בפרקטיקת מדיניות*. *ביטחון סוציאלי*, 79, 85 – 109. מי-בר-הלר, ג. (שנה לא ידועה). *שיווק תכניות חברתיות*. (57-63). בתוך: *תדריך לפעילים בקהילה*. תל אביב: עיריית תל אביב.

מטלות:

מטלה	% מהציון	אופן ההגשה	מועד הגשה
תרגיל להכרת הארגון	10%	זוגי/אישי	15/11/21
אבחון מצב ותכנון התערבות קהילתית	40%	אישי	03/01/21
הצגת דילמה מן השדה	20%	אישי	ישובץ לאורך השנה
סיכום והערכת ההתערבות	30%	אישי	06/06/22

1. תרגיל להכרת הארגון

מטרת התרגיל לאפשר לכם לארגן את המידע והתובנות שצברתם במהלך שבועות הקליטה בארגון, ובתהליך האוריינטציה. בתרגיל אתם מוזמנים להתבסס על נתונים שאספתם, חומר כתוב, ראיונות ופגישות שערכתם. נא כתבו בתמצות! ניתן לבצע את התרגיל לבד, או ביחד עם השותפה/הכשרה. לצורך העבודה והרחבת הידע, ניתן להיעזר במקורות הרשומים בסוף התרגיל. אין צורך להשתמש בהם כמקור בתרגיל.

א. הקדמה:

1. שם הסטודנט/ים
2. שם הארגון/שירות
3. כתובת

ב. מאפיינים ארגוניים

1. סוג הארגון (ממשלתי / ציבורי / עירוני / פרטי)
2. השתייכות מערכתית (ארגון עצמאי, חלק בתוך ארגון גדול יותר, חלק מכמה ארגונים שיש בניהם קשר וכו')
3. גורם מממן
4. מטרות וחזון
5. תחומי הליבה שבהם עוסק השירות
6. מיקום, נגישות, מראה פיזי
7. מאפייני כוח האדם (כמות, הרכב אנשי הצוות – מקצועי / מנהלי / מיקור חוץ)
8. אנשי המקצוע והמחלקות העירוניות עמם השירות עובד וסביב אילו תחומים עיקריים
9. עמותות וארגונים עמם השירות עובד וסביב אילו תחומים עיקריים
10. לסטודנטים שעושים הכשרה ברשויות מקומיות: מהם הכלים הפרלנטריים הקיימים ברשות (אילו ועדות קיימות, האם מתקיימות ישיבות מועצה וכדומה) והאם השירות נעזר בהם, אם כן, באיזה כלי ולאילו מטרה?
11. לסטודנטים שעושים הכשרה במגזר השלישי: האם הארגון פועל לשינוי מדיניות ואם כן, באילו אסטרטגיות פעולה הוא נוקט לשם כך (קואליציות בין ארגונים, סגור, שימוש בבתי משפט וכדומה)?
12. האם הארגון עבר שינוי משמעותי באופן פעולתו, בקהלי היעד או בכל היבט אחר בעקבות מגיפת הקורונה?

ג. אוכלוסיית היעד

1. מיהן אוכלוסיות היעד המרכזיות של השירות?
2. מאפייני אוכלוסיית היעד (נתונים סטטיסטיים, סוגי בעיות וצרכים, % מתוך קבוצה רלוונטית אחרת).

ד. העבודה הסוציאלית והצוות

1. מיהם חברי הצוות? האם כולם עו"סים? אם כן – תארו את מאפייני צוות העובדים הסוציאליים (מספר, וותק בסוכנות, תפקידים מיוחדים). אם לא, תארו אילו בעלי תפקידים אחרים יש ומה הכשרתם?
2. דפוסי העבודה הקבועים של הצוות – ישיבות, נהלים ועוד?
3. מאפיינים אחרים של תרבות ארגונית לא רשמית שנתקלתם בהם (ישיבות ספונטניות, דרכי התקשרות בין העובדים, ארוחות משותפות ועוד).

ה. איסוף הנתונים

1. מי אנשי המקצוע מהם אספתם מידע?
2. באילו עוד כלים השתמשתם על מנת לאסוף מידע?

ו. התרשמות אישית

- 1.1. חוזקות של השירות
  - 2.1. קשיים וחולשות של השירות
  - 3.1. תובנות חדשות ושאלות שנותרו פתוחות
- כתיבה לפי כללי ה-APA, גופן DAVID, גודל 12, רווח שורה וחצי. טקסט מיושר לשני הצדדים.
  - אורך העבודה: עד 2 עמודים. ניתן אך לא חובה, לצרף נספחים.

2. אבחון מצב ותכנון התערבות קהילתית

אבחון הוא תהליך שבמהלכו מתגבשת ההחלטה מה טעון שינוי וכיצד לתכנן את השינוי הנחוץ. עובדים קהילתיים מועסקים בקהילה כדי לשפר את תנאי החיים בה, ולכן תהליך השינוי מתחיל בקבלת החלטה מבוססת ומושכלת במה להתמקד והיכן להתחיל... (אלישבע סדן, עבודה קהילתית 2009).

בעבודה זו אתם מתבקשים לאבחן מצב חברתי עבור קהילת היעד שבה אתם פועלים ולהציג תכנית התערבות קהילתית. על העבודה לשקף חשיבה מקצועית המבוססת על חיבור בין הנעשה בשדה ובין החומר התיאורטי הנלמד בכיתה.

לצורך כתיבת העבודה התבססו על הנלמד בכיתה ועל החומר התיאורטי הקיים בסילבוס ונוגע לנושא של אבחון מצב חברתי ותכנון התערבות. כמו כן, היעזרו במקורות מידע על קהילת היעד.

א. קהל יעד:

- הגדירו את קהילת היעד שאת מצבה תרצו לתאר.
- תארו מיהם האנשים שנמצאים במוקד תשומת הלב? האם יש להם מאפיין קריטי משותף? אם כן, מהו?
- כמה אנשים/משפחות מונה הקבוצה? פרטו נתונים דמוגרפיים (גיל/מוצא/מגדר/תעסוקה/הכנסה וכדומה).
- היכן נמצאים האנשים? מה מיקומם הגיאוגרפי? האם הקבוצה מרוכזת בנק' גיאוגרפית מסוימת או מפוזרת במרחב גדול יותר?
- מה ידוע על ההיסטוריה של הקבוצה?

ב. הגדרת המצב:

- תארו באופן כללי את המצב החברתי שבו תרצו להתמקד.

- היקף המצב החברתי: אספו והציגו נתונים כמותיים מתושבים ופעילים, משירותים בקהילה (מחלקה לשירותים חברתיים, עמותה הפעילה במקום, מסגרות חינוך, מערכת הבריאות, משטרה ועוד.) וממקורות סטטיסטיים נוספים (רשות מקומית, למ"ס ועוד). ניתן ומומלץ להציג השוואה עירונית/ארצית/עולמית על פי ההקשר הרלוונטי.
- כיצד המצב החברתי בא לידי ביטוי בשטח: מה רואים? מה שומעים? מה מעסיק את תושבי ועובדי הקהילה, מה עמדותיהם, מהי האווירה הקהילתית כלפי המצב? מה מוכר לנו מהספרות על המצב החברתי הנדון? שלבו ציטוטים ומסרים ששמעתם בשטח וציינו מי אמר אותם (ניתן בעילום שם אך בציון התפקיד/ההקשר).
- מימד הזמן: מمتני קיים המצב הזה? כמה זמן נמשך המצב החברתי? באיזו תדירות מופיע המצב הזה? האם קיימת נקודת זמן שבה המצב החברתי המסוים מופיע או בולט במיוחד (שעות ביום, עונת שנה, יום בשבוע)? מה ההסבר לכך?
- ניתוח המצב: מהן הסיבות להיווצרות המצב החברתי? אילו תנאים חברתיים או אחרים משפיעים או השפיעו על היווצרות המצב? אילו תנאים בקהילה השפיעו או משפיעים על המצב החברתי? האם היו ניסיונות קודמים לשינוי המצב? מה הצליח? מה נכשל? האם יש גורמים המעוניינים בהימשכות המצב הקיים?

ג. הצעת השינוי:

- תארו בקצרה את השינוי הרצוי.
  - הגדירו 3-4 מטרות התערבות במונחי תוצאה.
- ## ד. בניית תכנית התערבות מדידה:
- פרטו את יעדי ההתערבות, במונחים מדידים על פי הכללים שנלמדו. (אחוז/מספר/תחום בזמן וכדומה).
  - מיהם השותפים בקהילה שצפויים לקחת חלק?
  - אילו שותפים וגורמים נוספים ניתן לגייס מחוץ לקהילת היעד לטובת תכנית ההתערבות?
  - אילו משאבים ואמצעים נדרשים לצורך ההתערבות?
  - צרפו לוח זמנים ראשוני וחלוקת אחריות במידה ויש.

ה. התרשמות אישית:

- תארו את התהליך האישי שחוויתם במהלך הכנת העבודה וכתבתה (המפגש עם התושבים ועם אנשי המקצוע, ההבנה של המצב החברתי, ההתמודדות עם עמדות אישיות וכד').

הוראות נוספות:

- נא שמרו על כללי הכתיבה האקדמיים לפי שיטת ה APA.

- אורך העבודה: 10 עמודים, לא כולל שער, תוכן ומקורות. טבלאות ניתן לצרף כנספחים.
- גופן: DAVID גודל 12 רווח שורה וחצי, טקסט מיושר לשני הצדדים.

3. הצגת דילמה מן השדה

מטרתה של מטלה זו לספק לכם הזדמנות לשתף את הכיתה בדילמה עימה אתם מתמודדים בהכשרה המעשית ולעבד אותה יחד עם הכיתה. זו יכולה להיות דילמה הקשורה לפרויקט הקהילתי, לקשר עם המדריך/כה, ליחסי הכוחות בארגון, למאפייני הקהילה עימה אתם פועלים וכן הלאה. נסו לאתר סוגיה שאתם מעריכים כי דיון כיתתי עליה עשוי לתרום הן לכם והן לחברי הכיתה. המטלה הינה אישית. ההצגה תבצע במודל של למידת עמיתים שיוצג בתחילת השנה.

במסגרת מטלה זו תבחנו בין השאר על היכולת להציג סוגיה בפני הכיתה, לקבל משוב ולהתייחס לחוות הדעת של חברי הכיתה, תוך עמידה בלוח הזמנים. המטלה תחלק לשניים, חלק פרונטלי בכיתה, וסיכום כתוב.

בכיתה: הצגה ודיון בכיתה במשך 45 דק' סה"כ, הכולל:

1. הצגה בקיצור של הדילמה (10 דק').
2. הצגת שאלות לדיון וניהול הדיון (30 דק').
3. סיכום הדיון שנערך בכיתה תוך התייחסות לתובנות שהפקתם במהלכו (5 דק').

בכתב: סיכום של ההצגה באורך של 2-3 עמודים, הכולל:

1. תיאור קצר של הדילמה שהועלתה לדיון.
2. פירוט השאלות העיקריות שעלו במסגרת הדיון בכיתה והנושאים בהם התמקד הדיון.
3. תיאור של לפחות שלוש תובנות רלוונטיות עבורך שהפקתם מהדיון.
4. סיכום אישי של חווית ההצגה והדיון עבורך.

את הסיכום בכתב יש לשלוח אלינו במייל עד השיעור שלאחר ההצגה בכיתה.

תאריכי ההצגה יועברו בכל תחילת סמסטר.

4. סיכום והערכת התערבות

מטרתה של מטלה זו הינה לסכם את תהליך ההתערבות הקהילתי באופן מקצועי וביקורתי. היעזרו במקורות המידע בסילבוס העוסקים בתכנון התערבות, סיכום והערכת התערבות. וכן במקורות נוספים הנוגעים לאוכלוסיית היעד או לעבודה עם קהילות בכלל.

בחרו אחת מן ההתערבויות הקהילתיות שבהן התנסיתם במהלך השנה.

- א. מה רצינו לשנות? תארו בקצרה את המצב שבו רציתם להתערב וליצור שינוי (אפשר להביא כפי שהופיע באבחון המצב החברתי מסמסטר א' במידה והיה כתוב נכון).
- ב. מה רצינו להשיג? בצעו הערכה מסכמת קצרה של ההתערבות לגבי המטרות וגם היעדים שהוצבו בתחילת ההתערבות (אפשר להביא כפי שהופיעו בתוכנית ההתערבות מסמסטר א' במידה והיו כתובים נכון). מה הושג? מה לא הושג? מה הושג חלקית? (אין צורך לנתח ולפרט בשלב זה).

ג. סכמו בקצרה את התהליך עצמו כפי שקרה בפועל:

- אילו שלבים היו בתהליך ההתערבות?
- מי השתתף מטעם קהל היעד? אילו שותפים נוספים היו או תוכננו?
- באילו אמצעים ומשאבים תכננתם להשתמש או השתמשתם במהלך ההתערבות?

ד. נתחו את התהליך:

סכמו ונתחו את החוויה האישית בעת ההתערבות ובמקום ההכשרה השנה, תוך התייחסות למרכיבים הבאים:

- שני אתגרים או חסמים שהיו לך במהלך הדרך, ממה נבע הקושי וכיצד התמודדת עימם.
- שאלה שנתרה פתוחה עבורך הנוגעת לתהליך, למטרות, ליעדים, לכלים המקצועיים, לפרקטיקה הקהילתית בכלל, או לכל רובד אחר.
- מקומך והשתלבותך בארגון, האם וכיצד היתה לכך השפעה על ההתערבות?
- שלוש המלצות להמשך ההתערבות.

ה. התרשמות אישית:

בהתייחס לתהליך כתיבת העבודה – האם עלו לך תובנות חדשות? במה תרם? מה היה מורכב?

הוראות נוספות:

- נא לשמור על כללי הכתיבה האקדמיים לפי שיטת ה APA.
- אורך העבודה: 8 עמודים, לא כולל שער, תוכן ומקורות. טבלאות ניתן לצרף כנספחים.
- גופן: DAVID גודל 12 רווח שורה וחצי, טקסט מיושר לשני הצדדים.

למידה פורייה ובהצלחה!